

ДІЯЛЬНІСТЬ УПОВНОВАЖЕНОГО З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ ПЕРЕВІРКИ ДІЛОВИХ ПАРТНЕРІВ (КОНТРАГЕНТІВ)

ACTIVITIES OF THE AUTHORIZED PERSON ON PREVENTION AND DETECTION OF CORRUPTION REGARDING THE INSPECTION OF BUSINESS PARTNERS (CONTERPARTIES)

Гайдаров С.С., старший науковий співробітник
наукового відділу супроводження виховання доброчесності та впровадження передового досвіду
у сфері запобігання корупції наукового центру проблем виховання
доброчесності та запобігання корупції у секторі безпеки та оборони
Національний університет оборони України імені Івана Черняховського

У статті досліджуються окремі нормативно-правові аспекти діяльності уповноважених з питань запобігання та виявлення корупції юридичної особи щодо здійснення антикорупційної перевірки ділових партнерів (контрагентів). Зазначається, що в Закон України «Про запобігання корупції» не визначено повноважень, обов'язків та прав уповноваженого щодо проведення аналізу потенційних та наявних ділових партнерів (контрагентів) юридичної особи. Акцентується увага, що лише у двох нормативно-правових актах Національного агентства з питань запобігання корупції, а саме Типовій антикорупційній програмі юридичної особи та Типовому положенні про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, розкриті лише окремі аспекти діяльності уповноваженого щодо проведення антикорупційної перевірки ділових партнерів (контрагентів) юридичної особи. Також автором вказується на існуючі протиріччя між вказаними вище двома нормативно-правовими актами Національного агентства з питань запобігання корупції. Визначаються існуючі проблеми нормативно-правового характеру, які виникають під час здійснення антикорупційної перевірки ділових партнерів (контрагентів) та на думку автора підлягають подальшому врегулюванню Національним агентством з питань запобігання корупції. Окреслюються проблеми щодо необхідності нормативно-правового врегулювання взаємодії уповноважених з питань запобігання та виявлення корупції юридичної особи безпосередньо з діловим партнером (контрагентом) у частині надання на запит інформації від останнього. Вказане надасть змогу більш ефективно вирішувати питання співпраці між уповноваженим з питань запобігання та виявлення корупції юридичної особи та її діловим партнером (контрагентом). Акцентується також увага на необхідності врегулювання питання щодо доступу уповноважених з питань запобігання та виявлення корупції юридичної особи до окремих інформаційних ресурсів, зокрема, платних, розміщення на офіційній сторінці Національного агентства з питань запобігання корупції методичних посилань та основних реєстрів, сервісів, інформаційних ресурсів, за якими необхідно здійснювати антикорупційну перевірку ділових партнерів.

Ключові слова: Уповноважений з питань запобігання та виявлення корупції, діловий партнер (контрагент), запобігання корупції, юридична особа, Національне агентство з питань запобігання корупції.

The article examines certain regulatory and legal aspects of the activities of authorized persons on prevention and detection corruption of the legal entity regarding the implementation of anti-corruption checks of business partners (conterparties). It is noted that the Law of Ukraine «On the Prevention of Corruption» does not define the powers, duties and rights of the authorized person regarding the analysis of potential and existing counterparties of a legal entity. Attention is drawn to the fact that in only two normative legal acts of the National Agency on Corruption Prevention, namely the Model Anti-Corruption Program of a Legal Entity and the Model Regulation on the Authorized Unit (Authorized Person) on the Prevention and Detection of Corruption, only certain aspects of the activity of the authorized person regarding the conduct of anti-corruption inspections of counterparties of a legal entity are revealed. The author points out the existing contradictions between the above-mentioned two normative legal acts of the National Agency on Corruption Prevention. Existing problems of a normative and legal nature that arise during anti-corruption checks of business partners (conterparties) are identified and are subject to further settlement by the National Agency on Corruption Prevention. The problems related to the need for regulatory and legal settlement of the interaction of the authorized persons for the prevention and detection of corruption of a legal entity directly with a business partner (conterparties) in terms of providing information from the other party on request are outlined. This will make it possible to more effectively solve the issue of cooperation between the authorized person for the prevention and detection of corruption of a legal entity and its business partner (conterparties). Attention is also focused on the need to settle the issue of the access of authorized persons for the prevention and detection of corruption of a legal entity to information resources, in particular, paid ones, the placement on the official page of the National Agency on Corruption Prevention of methodical links and main registers, services, information resources, which are necessary carry out anti-corruption checks of business partners.

Key words: Authorized person on prevention and detection of corruption, business partner (conterparty), prevention of corruption, legal entity, National Agency on Corruption Prevention.

Постановка проблеми. 14 жовтня 2014 року Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про запобігання корупції» [1], яким зокрема, було розпочато створення інституту уповноважених з питань запобігання та виявлення корупції (далі – уповноважений), як первинної ланки з виявлення та запобігання корупції не тільки в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, а також в державних, комунальних підприємствах, господарських товариствах, інших юридичних особах, які відповідають критеріям, визначених у статті 62 вказаного Закону. До обов'язків діяльності уповноважених було віднесено низку заходів, серед яких можна відмітити такі: візування проектів актів, оцінка корупційних ризиків та розробка антикорупційних програм, здійснення контролю за поданням декларацій, розгляд повідомлень про корупцію, робота з викривачами, врегулювання конфлікту інтересів тощо. Як правило за більшості з вказаних

напрямів діяльності уповноважених Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) розробило відповідні роз'яснення та рекомендації. Але аналіз офіційному сайті НАЗК в частині діяльності уповноважених з діловими партнерами (контрагентами) засвідчило, що такий важливий та пріоритетний напрям діяльності поки що залишається поза належної уваги НАЗК, з даного напрямку станом на листопад 2022 року на офіційному сайті НАЗК в наявності лише приклади вдалої практики перевірки уповноваженими контрагентів у публічних закупівлях [2]. Таким чином на сьогодні постала потреба в науковому обґрунтуванні напрямів вдосконалення нормативно-правових заходів діяльності уповноважених в частині перевірки ділових партнерів (контрагентів), що і обумовлює актуальність вказаної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій щодо діяльності уповноважених з перевірки ділових партнерів

(контрагентів) засвідчує, що тематика способів перевірки ділових партнерів (контрагентів) юридичної особи досить поширена в інформаційному просторі, так само, як і порядок здійснення публічних закупівель [3–5]. Методика перевірки ділових партнерів (контрагентів) була предметом дослідження М. І. Яремик, Х. Я. Яремик [6], Л. В. Ширяєва, М. О. Бойко, О. В. Базутко [7], О. В. Кузнецова [8] тощо. Однак, в публікаціях вітчизняних авторів перевірка ділових партнерів (контрагентів) розглядається, в основному, в межах фінансово-кредитної безпеки діяльності лише підприємства, без визначення в них ролі уповноваженого, так як частину проведення антикорупційного заходу.

Метою статті є визначення нормативно-правових проблем, які виникають у діяльності уповноваженого під час здійснення ним антикорупційної перевірки ділових партнерів (контрагентів) юридичної особи.

Виклад основного змісту. Законом України «Про запобігання корупції» [1] визначено загальні завдання діяльності уповноваженого із організації заходів щодо запобігання корупції у роботі відповідного органу (далі по тексту – юридична особа). Разом у вказаному законі не визначено повноважень, обов'язків та прав уповноваженого щодо проведення аналізу потенційних та наявних ділових партнерів (контрагентів) юридичної особи. Поряд з цим, завдяки налагодженню процедури аналізу ділових партнерів (контрагентів) юридична особа має можливість:

- знати своїх ділових партнерів (контрагентів) і довіряти їм;
- забезпечити себе від співпраці із недобросовісними діловими партнерами (контрагентів);
- відповідати умовам інвесторів щодо системи комп'ютерної та аналізу ділових партнерів (контрагентів);
- підтримувати стійку ділову репутацію, розвивати етичний та добросовісний бренд;
- сприяти позитивному інвестиційному іміджу юридичної особи, демонструючи відповідальне партнерство та дотримання засад протидії корупції;
- створити основу для успішної співпраці, уникати судових спорів, репутаційних/фінансових втрат через причетність до корупційних справ;
- уникати або максимально знизити існуючі ризики в процесах закупівель.

Функція антикорупційної перевірки уповноваженим діловими партнерами (контрагентів) з'явилася лише у 2017 році після затвердження рішенням НАЗК Типової антикорупційної програми юридичної особи [9] в якій у були визначені напрями правовідносин юридичної особи і уповноваженого з діловими партнерами (контрагентами) з метою запобігання корупції. У вказаній типовій антикорупційній програмі у переліку антикорупційних заходів у діяльності юридичної особи зазначалося, що основними антикорупційними стандартами і процедурами юридичної особи повинні бути антикорупційна перевірка ділових партнерів, та критерії обрання таких партнерів.

При цьому у описі антикорупційних стандартів і процедур діяльності юридичної особи зазначалося, що ділові партнери юридичної особи обираються згідно з критеріями, які базуються на прозорості діяльності, конкурентності, якості товарів, робіт і послуг та надійності. При цьому критерії і процедури відбору ділових партнерів (контрагентів) для різних сфер діяльності юридичної особи розробляє уповноважений та затверджує керівник. Також уповноважений повинен проводити антикорупційну перевірку наявних або потенційних ділових партнерів (контрагентів) юридичної особи з метою оцінки наявності корупційних ризиків. При цьому уповноважений перевіряє, чи має діловий партнер (контрагент) репутацію суб'єкта, діяльність якого пов'язана з корупцією (навіть за відсутності відповідних судових рішень), та чи не буде діловий партнер (контрагент) використовуватися як посе-

редник для передачі третім особам (або для отримання від третіх осіб) неправомірної вигоди.

У Типовій антикорупційній програмі юридичної особи [9] вказується, що антикорупційна перевірка ділових партнерів (контрагентів) повинна здійснюватися відповідно до вимог антикорупційної програми, а також стандартів для різних сфер діяльності юридичної особи, що розробляються та затверджуються уповноваженим.

До обов'язків уповноваженого було віднесено організація та здійснення антикорупційної перевірки ділових партнерів (контрагентів) юридичної особи, а також забезпечення формування та ведення реєстру проведених антикорупційних перевірок.

До прав уповноваженого щодо перевірки ділових партнерів (контрагентів) юридичної особи було віднесено:

- отримання від працівників, керівника юридичної особи письмові та усні пояснення з питань, що стосуються покладених на нього повноважень (у тому числі під час проведення періодичної оцінки корупційних ризиків, антикорупційних перевірок ділових партнерів, перевірок, внутрішніх розслідувань та експертизи);
- отримання від підрозділів юридичної особи інформацію та матеріали (завірені копії фінансових, бухгалтерських та юридичних документів, внутрішню службову кореспонденцію) стосовно діяльності юридичної особи, у тому числі документи, які стосуються проведення (або участі) закупівель товарів, робіт або послуг, у конкурсах тощо, у тому числі доступ до оригіналів документів у разі необхідності;
- отримувати проекти фінансових, організаційно-розпорядчих документів, договорів для проведення їх перевірки на предмет наявності корупційних ризиків;
- отримувати доступ до складських приміщень, виробничих приміщень юридичної особи, проведення в них контрольних заходів;
- отримувати доступ до наявних в юридичній особі електронних засобів зберігання і обробки даних та у разі необхідності вимагати оформлення відповідних даних на засвідченому паперовому носії;
- залучати до виконання своїх функцій за згодою керівника працівників юридичної особи;
- ініціювати направлення запитів до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій всіх форм власності для отримання від них інформації та матеріалів, пов'язаних з діяльністю юридичної особи;
- тощо [9].

Не дивлячись на визначення основних напрямів роботи уповноваженого щодо необхідності здійснення перевірки ділових партнерів (контрагентів), у вказаній вище Типовій антикорупційній програмі юридичної особи були свої недоліки. Перш за все, не було вказаного, кого необхідно віднести до категорії «ділові партнери», як та за якими реєстрами, обліками, інтернет-ресурсами здійснювати їх перевірку. Також були відсутні роз'яснення, які стосуються вимог та стандартів перевірки ділових, а також критерії, за якими можна визначити репутацію ділового партнера як таку, що його діяльність пов'язана з корупцією. Одночасно не був визначений орієнтовний механізм співпраці та уповноваженого із суб'єктами юридичної особи, які займалися проведенням закупівель у системі юридичної особи – хто, коли, в який термін кого повідомляє про наміри укласти угоду чи здійснити закупівлі певних товарів чи послуг.

У Типовій антикорупційній програмі юридичної особи, затвердженої наказом НАЗК від 10 грудня 2021 року № 794/21 [10], відбулись певні позитивні зміни, зокрема сформульовано мету перевірки ділових партнерів (контрагентів): а) перевірка ділової репутації ділового партнера на предмет толерантності до корупції, а саме: чи має діловий партнер (контрагент) репутацію суб'єкта, діяльність якого пов'язана з корупцією (навіть за відсутності відпо-

відних судових рішень), та чи не буде діловий партнер (контрагент) виступати посередником для передачі третім особам (або для отримання від третіх осіб) неправомірної вигоди; б) перевірка наявності у ділового партнера (контрагента) антикорупційної програми (або інших політик антикорупційного спрямування), стану її (їх) фактичного виконання, готовності (або відмови) дотримуватися принципів та вимог юридичної особи, а також антикорупційного законодавства; в) виявлення можливих корупційних ризиків у зв'язку з укладенням (виконанням) правочину; г) мінімізація ймовірності вчинення або перевірки можливих фактів вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, іншого порушення антикорупційного законодавства під час встановлення та/або реалізації правовідносин з діловим партнером (контрагентом).

На відміну від попередньої типової антикорупційної програми 2017 року [9], у новій до функцій діяльності уповноваженого було покладено не лише перевірку ділового партнера (контрагента), а й виявлення можливих корупційних ризиків у зв'язку з укладенням (виконанням) правочину, тобто здійснення антикорупційної перевірки самої угоди. Наприклад, проведення аналізу ділових партнерів (контрагентів) перед підписанням угоди може виявити проблеми у потенційній співпраці та вплинути на зміст договору у таких аспектах:

- перегляд ціни на підставі виявлених ризиків;
- обсяг зобов'язань і гарантій у договорі. Цей фактор також є ключовим моментом, оскільки тільки за підсумками аналізу можливо визначити необхідний обсяг гарантій і застережень, який сторони мають закріпити в договорах;
- визначити підстави для зміни або розірвання договору;
- строк дії договору.

Разом з тим залишилися неврегульовані існуючі недоліки, які були характерні для типової антикорупційної програми 2017 року [9] та про які було вказано вище [10], а також було не визначено порядок здійснення уповноваженим антикорупційної перевірки угод, які укладаються юридичною особою та розмежування з іншими підрозділами, які реалізують функцію публічних закупівель, та підрозділів, які контролюють вказаний процес.

Окрім типових антикорупційних програм необхідність здійснення антикорупційної перевірки ділових партнерів визначалась у Типовому положенні про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затверджене наказом НАЗК від 17 березня 2020 року № 102/20 [11], а у подальшому наказом НАЗК від 27 травня 2021 року № 277/21 [12]. У вказаних двох типових положеннях про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції уповноваженому надається уповноваженому для виконання широке коло прав для попередження корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень як у внутрішніх процесах діяльності організації, так і під час зовнішньої взаємодії, серед яких – право, а не обов'язок, проводити аналіз потенційних та наявних контрагентів юридичної особи та надавати інформацію про них керівнику юридичної особи.

Порівняння Типової антикорупційної програми юридичної особи, затвердженої наказом НАЗК від 10 грудня 2021 року № 794/21, та Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затверджене наказом НАЗК від 27 травня 2021 року № 277/21 засвідчує, що функції уповноваженого на перевірку контрагентів в них суттєво відрізняються. Якщо в Типовому положенні про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції – це лише право проводити аналіз потенційних та наявних ділових партнерів (контрагентів) юридичної особи, то в Типовій антикорупційній програмі юридичної особи – це є обов'язком, а також

є додатковий обов'язок, який виходить за рамки перевірки ділових партнерів (контрагентів) – необхідність виявляти можливі корупційні ризики у зв'язку з укладенням (виконанням) правочину. Вказане засвідчує про вжиття НАЗК заходів з подальшого нормативно-правового врегулювання вказаної проблеми.

Необхідно також підкреслити, що в інших нормативно-правових актах НАЗК не передбачено питання антикорупційної співпраці ділових партнерів (контрагентів) з уповноваженим юридичної особи, що спонукає для початку внести відповідні зміни та доповнення до Закону України «Про запобігання корупції» з метою нормативного закріплення права уповноваженого здійснювати антикорупційні перевірки ділових партнерів (контрагентів), і у подальшому вже затверджувати наказом НАЗК відповідного порядку.

Як зазначалося вище у Типовому положенні про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затверджене наказом НАЗК від 27 травня 2021 року № 277/21, до прав уповноваженого віднесено можливість підписувати та направляти інформаційні запити до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності, відокремлених підрозділів юридичної особи без статуту юридичної особи для отримання від них інформації та матеріалів, безпосередньо пов'язаних з виконанням обов'язків уповноваженого. Разом з тим у нормативно-правових документах НАЗК, які визначають порядок здійснення антикорупційної перевірки ділових партнерів (контрагентів), не вказано про порядок взаємодії ділових партнерів (контрагентів) з юридичною особою та реагування на запити, які надійшли до них від уповноваженого, у зв'язку із здійснення ним антикорупційної перевірки. Таким чином, ділові партнери (контрагенти) просто можуть ігнорувати намагання уповноваженого в отриманні від них інформації, яка стосується їх співпраці з юридичною особою. Виходом з такої ситуації вбачаємо необхідність передбачити в чергових роз'ясненнях НАЗК обов'язкову процедуру реагування керівництва чи уповноваженого ділового партнера (контрагента) на запити уповноваженого юридичної особи, які здійснюються у зв'язку з укладанням угод між двома сторонами.

Наступним проблемним питанням організації діяльності уповноваженого з перевірки ділових партнерів (контрагентів) є доступ до інформаційних ресурсів. Не дивлячись на те, що в нормативно-правових актах НАЗК вказується, що антикорупційна перевірка ділових партнерів (контрагентів) повинна здійснюватися відповідно до вимог антикорупційної програми, а також стандартів для різних сфер діяльності юридичної особи, що розробляються уповноваженим та затверджуються керівником юридичної особи, орієнтовного переліку реєстрів, сервісів та інформаційних ресурсів НАЗК не визначило і їх перелік уповноважений повинен шукати сам. Тому пропонується для полегшення діяльності уповноважених щодо здійснення антикорупційної перевірки ділових партнерів (контрагентів) розмістити на офіційному сайті НАЗК посилання на основні реєстри, сервіси, інформаційні ресурси, за якими необхідно їх перевіряти.

Зазначимо, що уповноважений, як правило, здійснює антикорупційну перевірку ділових партнерів (контрагентів) за наступними реєстрами та сервісами: Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення; Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань; Єдиний реєстр боржників; Єдиний державний реєстр судових рішень; Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; Єдиний реєстр підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство; Реєстр санкційних

осіб «Війна&Санкції», тощо; інформаційними ресурсами Антимонопольного комітету України, Державної податкової служби України, Державної судової адміністрації України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної служби фінансового моніторингу України тощо. Для здійснення антикорупційної перевірки ділових партнерів (контрагентів) уповноважені також можуть використовувати низку спеціалізованих інформаційних ресурсів, зокрема: Портал відкритих даних, YouControl, Clarity-project, Openbudget, Ring.org.ua, Odnodata тощо. Разом з тим окремі ресурси платні, наприклад YouControl, і тому перевірка за ними у певних випадках ускладнена. Тому пропонується, щоб НАЗК передбачило можливість використання певних платних

ресурсів для здійснення антикорупційної перевірки ділових партнерів (контрагентів) уповноваженими через відповідний його цифровий підпис.

Висновок. Аналіз стану нормативно-правового регулювання діяльності уповноважених із здійснення антикорупційної перевірки ділових партнерів (контрагентів) дає підстави вважати, що він не в повній мірі відповідає вимогам сьогодення, потребує подальшого вдосконалення. Зокрема, внесення змін та доповнень до Закону України «Про запобігання корупції» щодо можливості здійснення уповноваженим антикорупційної перевірки ділових партнерів (контрагентів) надасть змогу законодавчого закріплення вказаної функції з подальшою можливістю затвердження відповідного положення наказом НАЗК.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
2. Перевірка контрагентів. *Національне агентство з питань запобігання корупції*: URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/category/anticorruption-uprovnozhenum/perevirka-kontragentiv/>.
3. Перевірка контрагента: що треба дізнатися заздалегідь. URL: <https://journal.ostapp.com.ua/uk/articles/post/proverka-kontragenta>.
4. Перевірка контрагента при укладенні договору. URL: <https://youcontrol.com.ua/topics/perevirka-kontrahenta-pri-ukladenni-dohovoru/>
5. Перевірка контрагента: на що звернути увагу. URL: <https://audit-alliance.com.ua/perevirka-kontrahenta-rekomendaciyi-biznesrozvidnikiv.html>.
6. Яремик М. І., Яремик Х. Я. Методичні засади вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення в управлінні системою безпеки договірних відносин. *Наукові записки [Української академії друкарства]*. 2017. № 1. С. 154–162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2017_1_21.
7. Ширяєва Л. В., Бойко М. О., Базутко О. В. Методичний підхід до проведення фінансового моніторингу контрагентів у системі фінансово-економічної безпеки підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1637>. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-50>.
8. Кузнецов О. В. Використання нормативного інструментарію державного замовлення в методичному забезпеченні економічної безпеки відбору контрагента. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Випуск № 11. С. 143–148.
9. Типова антикорупційна програма юридичної особи: затв. рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 02 березня 2017 р. № 75. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0326-17#Text>.
10. Типова антикорупційна програма юридичної особи: затв. наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 10 грудня 2021 р. № 794/21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1702-21%23Text#Text>.
11. Типове положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції: затв. наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 17 березня 2020 р. № 102/20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0361-20#n3>.
12. Типове положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції: затв. наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 27 травня 2021 р. № 277/21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0914-21%23Text#Text>.